

GÜNEY AZƏRBAYCANI TANIYAQ

*Güney Azərbaycandakı yurdlarımız haqda yazıları davam etdiririk.
Bu yazımızda Qəzvin əyalətinin Takistan mahalı barədə söz açacağıq*

TAKİSTAN MAHALININ SİYASİ- İNZİBATI YERİ

Qəzvin əyalətinin qərbində yerləşən Takistan mahalının mərkəzi eyni adlı şəhərdir. Mahal qərbdən Zəncan əyaləti, cənubdan Buin Zahra mahalı, şimal və şimal-qərbdən Qəzvin mahalı ilə qonşudur.

Mahal dörd bölgə (Mərkəz, Asfarvarin, Xürrəmdəşt, Ziyaabad), üç şəhər (Takistan, Narca, Xürrıməşt), doqquz kənd rayonu (Qərbi Qaqazan, Şərqi Qaqazan, Narca, Ak, Xürrəməbad, Əfşariyə, Şimali Ramand, Aşağı Dufanga, Yuxarı Dudəngə) və 133 kənddən ibarətdir.

ƏHALİSİ, COĞRAFI MÖVQEYİ, ETNİK TƏRKİBİ, FARS LAŞDIRMANIN AĞIR NƏTİCƏSİ

2006-cı ilin rəsmi siyahıyaalmasına görə, mahal əhalisi 200 min nəfərə yaxındır.

Dəniz səviyyəsindən 1265 metrə yüksəklikdə yerləşən mahalın sahəsi 2430 kvadrat kilometrdir. Mahal mərkəzi Takistanın əhalisi isə təxminən 100

min nəfərdir.

Bu bölgənin əhalisinin əksəriyyətini müsəlmanlar təşkil edir.

Etnik tərkibinə görə mahal bir sıra başqa Azərbaycan bölgələri kimi farslaşdırma siyasətinə məruz qalıb. Ötən əsrin ortalarından başlayaraq, bütünlükdə Takistanın etnik tərkibi dəyişdirilməyə və fars dilli əhalinin buraya köçünün çoxalmasına səy göstərilib.

Hazırda Takistan mahalında türklərlə farslar çoxluq təşkil edən etniklər sayılırlar. Takistan şəhərində türk dili ilə farsca eyni səviyyədə danışılsa da, mahalın başqa yerlərində özəlliklə kəndlərdə türk dili üstünlük təşkil etməkdədir.

Türklərlə yanaşı burada tat dilli sayılan əhali də yaşamaqdadır. Tat dilində danışanların sayının az, onların yaşadığı bölgələrin məhdudluğuna baxmayaraq, bir sıra fars “tarixçi”ləri buranı “tatların məskəni” adlandırırlar.

Bununla belə Tehran tərəfindən yürüdülməyən uzun illərin farslaşdırma siyasətinə baxmayaraq, hələ də mahalın əksər yerlərində türk dilində yer, çay, bulaq, dağ və s. adlarına tez-tez rast gəlinməkdədir. Mahalda Azərbaycan türklərinin çox yaygınlığı, varlığı qədim zamanlardan bölgədə türklərin sız şəkildə yaşadığı yerlərdən biri olduğunu göstərir.

TAKİSTANADININ ETİMOLOGİYASI

Mahalın adı haqqında müxtəlif, fərqli fikirlər mövcuddur. Bəzi qaynaqlarda buranın adının “Siyadahən” kimi göstərilir. Mahalın və mərkəzinin adı bir çox türk yer adları kimi pəhləvilər hakimiyyəti dövründə dəyişdirilərək, “Takistan” (tərcüməsi “Üzümlük” deməkdir) qoyulub. Bu isə mahalda geniş

üzüm sahələrinin mövcudluğu ilə bağlıdır.

Bölgədə mövcud olan kurqanlar, əldə edilən

arxeoloji tapıntılar burada 7 min il öncədən yaşayış məskənlərinin mövcudluğunu göstərir.

Bir çox qəribə tarixçi və tədqiqatçıları mahalın arşakların ən önəmli və strateji əhəmiyyətə malik mərkəzlərindən biri olduğunu bildirirlər.

Salnamələr və arxeoloji tapıntılara əsasən bəlli olub ki, mahal islamdan öncə birinci minillikdə bölgənin ən abad şəhərlərindən biri imiş.

Bundan başqa, Takistan Səlcuqlular dövründə də əhəmiyyətli şəhərlərdən biri olub. Elxanlılar dövründə Takistana yaxın Sultaniyyənin paytaxt olması buranın inkişafında ciddi rol oynayıb.

Bu inkişaf və abadlıq Səfəvilər və Qacarlar dövründə də davam edib. Hazırda mahalda və onun mərkəzində mövcud olan tarixi binalar, karvansaralar, hamamlar, su anbarları, məscidlər və s. bu kimi tikililərin çoxunun Səfəvilər dövrünə aid olması türk sülalələrinin buraya ciddi önəm verdiklərindən xəbər verir.

MƏŞĞULLUQ

Sənaye. Takistan mahalında sənayenin inkişaf etdiyini demək olar. Buradakı sənaye mərkəzləri, zavodlarda, müxtəlif sənaye məhsulları istehsal edilməkdədir. Mahalda mövcud olan sənaye mərkəzlərində əsasən elektrodlar, qətran, generator, ip, dəmirtökmə, qısqac, loder tibbi ləvazimatlar, o cümlədən şprisler, əczaçılıq şüşələri, sabun, və s. istehsal edilir.

Əl işləri. Takistan mahalında da ənənəvi olaraq, xalçaçılıq sənayesi üstünlük təşkil edir. Bu, fərdi şəkildə evlərdə və kollektiv olaraq müxtəlif sexlərdə həyata keçirilir. Burada keramika işləri, dulusçuluq,

saxsı qabaların düzəldilməsi, muncuq düzmə, kilim, cecim, palaz, vərni, givə, corab, papaq və başqa bu sayaq toxuma işləri geniş yayılıb.

Bundan başqa, mahalda ağac oyma işləri, gön-dəri şləri, daş oymaçılığı, misgərlik, iplikçilik, bitkilərlə təbii boyaçılıq, və s. mövcuddur.

Əkinçilik və heyvandarlıq. Takistan mahalı əyalətin əsas əkinçilik mərkəzlərindən biri sayılır. Burada hər il bol miqdarda müxtəlif növ üzüm məhsulu yetişdirilir. Bu məhsul ölkənin müxtəlif yerlərinə göndərilməklə yanaşı, mahalda olan zavodlarda spirt istehsal edilir. Ondan isə dövlətin nəzarəti altında spirtli içkilərin hazırlanmasında da istifadə olunur.

Mahalda buğda, arpa və başqa dənli bitkilər, şəkər çuğunduru, pambıq, üzüm, püstə, qoz, badam, çeşidli meyvələr və bostan-tərəvəz məhsulları da yetişdirilir. Takistan mahalında heyvandarlıq ənənəvi və çağdaş üsulla həyata keçirilir. Burada kəndlilər və köçərilər ənənəvi şəkildə

bu işlə məşğul olur. Bundan başqa çeşidli çağdaş tipli fermalarda həyata keçirilən heyvandarlıq əyalət əhalisinin iqtisadi gəlirinin əhəmiyyətli

hissəsini təşkil edir. Əyalətdə quşçuluq, arıçılıq və süni gölməçələrdə balıqçılıqda geniş yayılıb.

TARİXİ ABİDƏLƏRİ, GÖRMƏLİ YERLƏRİ

Takistan mahalı özünün təbii gözəlliyi, geniş üzümlükləri və bağları, çeşidli dövrlərə aid qala qalıqları, imamzadalar, karvansaralar, istisu bulaqları və s. çox maraqlı və görməli yerlərə malikdir. Mahalda olan Qız qalası, Baş Göl, Şah Abbas hamamı, Xandu kurqanı, Dakan kurqanı, Kamal imamzadası, Baracın bostanı və s. yerlər bölgəyə turistlərin cəlb edilməsində mühüm rol oynayır.

Takistan mahalında hələ də adı dəyişdirilməmiş bir sıra qədim türk yurdlarının adlarını örnək kimi göstəririk: Axtac, Ağa, Altın, Alın, Alınca, Ağac, Ardaq, Arpa, Ocaq, İç, El, Bala, Baş, Bayır, Boz, Bəgəndi, Bulaq, Bəg, Bizovluçin, Daş, Dam, Daraq, Duru, Dizə, Təpə, Torpaq, Tülkü, Xan.

**Orta Doğu Araşdırma Mərkəzi
(ODAM) Güney Azərbaycan Qrupu**

27.06.12